

Josep M. Corredor i Pau Casals: els anys a Prada

MARIA ROSA CORREDOR

La trobada Casals-Corredor hauria estat possible, i fins i tot probable, a l'univers de Barcelona, sense la ruptura de la guerra civil: la Barcelona de la pre-guerra (1) ofería un d'aquests moments rars a la història d'una comunitat en què el desig de contribuir a l'elaboració d'una societat "normalitzada" (2) i de recuperar els buits històrics pot afavorir la trobada d'homes de bona voluntat, àdhuc separats socialment. S'haurien trobat en l'entusiasme i les il·lusions comunes: col·laborar, a nivells ben diferents, amb la cultura europea de Catalunya. La glòria d'un no hauria pas estat obstacle a la modèstia de l'altre: una iniciativa de Casals com "l'Associació Obrera de Concerts" captivava l'atenció de catalans de tots els horitzons socials.

Les circumstàncies històriques

Fruit de la guerra, durant l'exili, la trobada tingué lloc amb naturalitat: l'atzar o algun esperit tutelar del Canigó va reunir a la petita població de Prada algunes de les personalitats

més remarcables de l'exili republicà: Pau Casals i Pompeu Fabra; a molt pocs quilòmetres, Perpinyà albergava una de les concentracions més importants d'exiliats catalans que refusaren perdre de vista la línia blava dels Pirineus i que recobraren l'ús, si més no parcialment, en les activitats diàries, de la llengua catalana, des d'aleshores perseguida a l'altra banda del Pirineu.

Ben aviat, Corredor entrà a formar part del petit grup dels íntims - Vila, Gual, Queralt, etc. - que quasi cada diumenge i d'una manera informal, venien a veure el Vell Mestre; els participants s'asseien al divan, que servia també de llit, embolcallats dins d'una atmosfera entranyable on només les fotografies que arribaven de tot el món testimoniaven que l'amo de la casa havia estat un fill benamat de la glòria. La conversa, a batzegades, puntejada pels silencis de Casals i les bafarades de la pipa, tractava de tot i de res: els amics en dificultat, la duresa del pa de cada dia per a molts, els records i l'esperança; fora, el gos Follet bordava a tot nouvingut, el vent bufava sovint els grans arbres del parc, la vida malgrat tot...

Ni musicòleg ni melòman experimentat al principi, Corredor aportà, malgrat tot, la seva nota personal a aquest petit món: la d'una formació literària oberta i exigent, un esperit subtil i clar que podia fer un gran servei a un home les més altes qualitats d'intel·ligència del qual no passaven necessàriament pel llenguatge. En efecte, de seguida, i gràcies a la seva posició singular, Casals es trobà submergit en una correspondència abundant provinent d'arreu del món i a la qual volia escrupolosament donar resposta: hores i hores d'escriptura que l'esgotaven.

La col·laboració de Corredor en la correspondència de Casals, informal i espontània al principi, s'institucionalitzà gradualment: el primer objectiu fou el de poder donar resposta als milers d'exiliats espanyols que escrivien regularment a Casals per demanar-li recursos de tota mena, suports, intervencions per trobar treball o subsidis, o simplement un eco reconfortant en la penúria en què vivien la majoria; correspondència sense glòria, entesa com un deure quotidià d'aquell que se sap un últim recurs.

La guerra mundial havia aportat

Josep M. Corredor

el més immens seguici de patiment, però també, i fins a la fi, un raig d'esperança: la victòria dels aliats podria, sens dubte, foragitar Franco. Tanmateix, amb Jalta i el manteniment del dictador en el poder s'esfondrava el somni d'una possible tornada al país. Des d'aleshores s'instal·laria la nostàlgia i la constitució d'aquesta estranya comunitat: la dels exiliats catalans, usuaris d'una llengua que hom podria imaginar en vies de desaparèixer.

Els anys que segueixen la fi de la guerra són decisius per a l'establiment d'una col·laboració, des de llavors regular, entre Casals i Corredor, que no cessarà fins a la mort del Mestre (3). La correspondència entre ells, en gran part autògrafa, data d'aquests anys, del 1946 en especial. Toquen tots els temes, però particularment el futur de la comunitat d'exiliats i els grans problemes de la pau al món, una de les obsessions de Casals. Nogensmenys, aquesta col·laboració donarà fruits en dues direccions: la participació en el Festival, anomenat més tard "de Prada", i la gènesi del llibre, bàsicament autobiogràfic, *Converses amb Pau Casals* (4).

*Josep M. Corredor
i Pau Casals a Prada,
en el decurs
de la preparació
de les «Converses»*

El Festival de Prada

Quan l'any 1946, arran de la seva "tournee" triomfal a Anglaterra, Casals pren la decisió de no actuar més en públic i de tancar-se en un silenci que presumeix de llarga durada (5), ja s'ha dit tot sobre els seus prodigiosos talents d'interpret i de director d'orquestra: la seva discografia és impressionant, el volum de la crítica musical dedicada a ell no ho és menys; diverses vegades, ho sabem, rebutjarà proposicions magnífiques, per no traïr la seva decisió; la idea genial que donarà naixement al futur Festival vindrà de la col·laboració d'Yvonne Lefèvre i d'Alexandre Schneider, el 1949. Sobre la gènesi del Festival, *Converses* en diu l'essencial en el capítol que li dedica: la idea d'obtenir subsidis americans, l'acceptació de Casals, la creació del projec-

te, la col·laboració del municipi de Prada, el fervent acolliment dels més grans intèrprets del moment...

El primer Festival s'inaugura el 2 de juny de 1950, amb una sèrie de 13 concerts, i té com a marc l'església de Prada. Sobre els moments d'emoció intensa i de fervor -terme avui poc utilitzat- suscitats pels primers dies de Festival, la ressenya d'en Corredor mateix ens sembla de les més eloqüents:

«2 de juny de 1950, a dos quarts de nou del vespre (...) Davant de l'església de Saint Pierre, la plaça del poble, ombrejada tot el dia per tres rengleres d'acàcies. Fa calor, molta calor. Una gentada silenciosa s'estreny davant les dues portes que donen accés al temple.

Hom pot escoltar un repertori variat de llengües estrangeres ... (...) A les nou, l'església és plena de gom a gom (...) De sobte, l'arquet ataca les cordes (...) Qui ha oblidat aquell moment únic? Les notes de la Suite núm. 1 en sol major de Bach s'enlairren, immenses, majestuosos. Després dels primers compassos, tots els malletosos s'han dissipat ... i les llàgrimes comencen a escolar-se».

Corredor ocupa en aquest primer Festival el càrrec que exercirà per sempre més: abella industriosa, clauilla mestra entre els diferents interlocutors, els múltiples participants i les instàncies organitzadores; hores i hores de correu encara, de gestions obscures fins a l'activitat febril dels últims dies; i naturalment, amb entusiasme, com els nombrosos col·laboradors que s'hi consagren.

«El de 1951», continua Corredor, «tindrà com a escenari el pati del Palau dels Reis de Mallorca de Perpinyà, un marc medieval que recordava les "cours d'amour" provençals i medievals».

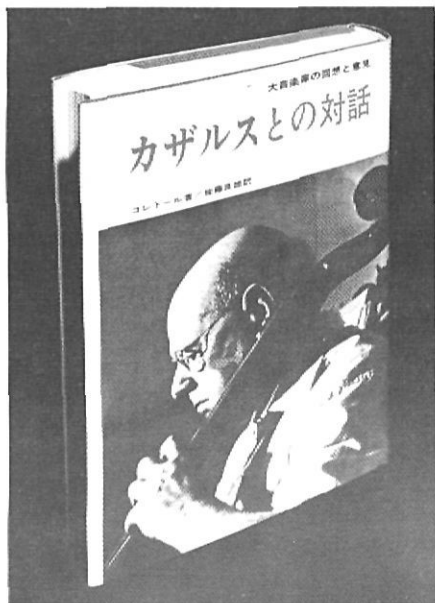
1952-53: el Festival es trasllada a Sant Miquel de Cuixà: seran els anys més brillants. El món musical més prestigiós de l'època ve a rendir homenatge, en el sentit feudal del terme, al Vell Mestre en el seu retraïment. Les obres inacabades de Sant Miquel de Cuixà, la llarga silueta secular il·luminada anacrònicament pels fars dels automòbils, els xiuxiueigs poliglotes, donen un caire de cerimònia d'iniciació a allò que hauria pogut ésser simplement un espectacle. El Festival Johann Sebastian Bach, el preferit, el més elevat. N'hi ha prou de llegir la premsa de l'època per veure l'impacte immediat dels Festivals en el món musical, i l'aura que recau sobre el petit poble de Prada.

La conclusió del capítol només pot referir-se als quatre Festivals que s'havien celebrat fins aleshores. Casals, emperò, continuarà venint a Prada fins al 1966. Amb un enorme coratge, la municipalitat de Prada i un equip de fidels organitzaran el que s'anomenarà des de llavors el "Festival Pau Casals": fidelitat al Mestre.

Dins aquest marc alhora reduït per l'espai -desplaçament setmanal o quinzenal de Prada a Perpinyà- i obert al món, la tasca de Corredor serà sempre la mateixa: treball pacient de secretari que gaudeix de la confiança cega del Mestre, confiança de la qual donen testimoni les

desenes de fulls signats per Casals i remesos a Corredor perquè els redacti segons les orientacions preses conjuntament; quants esborranys de declaracions oficials, de discursos a la Casa Blanca, a l'ONU, surten de les mans de Corredor abans que Martita Casals en prengui el relleu! Feina obscura d'escriptor sense signatura, però tanmateix acceptada amb joia i com un honor.

De tant en tant, el paper de Corredor revesteix una importància sig-

nificativa, malgrat que la discreció s'imposi i que la història no en retingui el detall: tal consell quan es planteja el problema de la possible acceptació del càrrec de president de la Generalitat, una orientació en un discurs oficial, gestions davant el general de Gaulle en presentar-se l'eventualitat de l'aplicació de mesures d'expulsió per als refugiats espanyols... Durant aquests delicats moments, el consens entre Casals i Corredor és sempre unànime.

Els períodes intensos de la vida de Casals a Prada requereixen també la discreta presència de Corredor; així, el trobem a l'ombra de l'organització de l'homenatge a Pau Casals en el seu 80è aniversari: Corredor escrivint a l'antic rector de Montpeller

(6), Jean Sarrailh, llavors rector de la Universitat de Paris, que els permet d'utilitzar el gran amfiteatre de la Sorbona; Corredor dirigint-se a la direcció dels Concerts Lamoureux per demanar-li col·laboració en l'homenatge —les cartes en donen testimoni— amb la participació en un únic concert de cent violoncel·listes.

Com a contrapartida, el text central del programa oficial (primera pàgina), un facsímil de l'anunci del primer concert de Casals a Paris (7), és un extracte del capítol de Conversacions que recull la primera entrevista entre Casals i Charles Lamoureux.

Converses amb Pau Casals:

Per poder escriure aquestes converses i impregnar-les del to particular sense floritures que les caracteritza, caldrà que Corredor comparteixi veritablement, al llarg dels anys, la vida quotidiana —humil i eclipsada— de Casals a Prada. Corredor ha sabut plasmar el desenvolupament d'aquesta existència pràcticament immutable, encotillada per un horari estricte. Llegim el que escriu a la revista Sant Joan i Barres l'any 1975 (8).

«Vivia en una modesta caseta. Tenia el costum de llevar-se de bon matí. La seva 'oració matinal' consistia, des de sempre, a asseure's al piano i tocar fugues i preludis de Bach: un acte de devoció que l'emplenava de joia envers el 'mestre dels mestres'. Prenia una tassa de cafè i, acompanyat de 'Follet', el seu gos, sortia a caminar per les muntanyes dels voltants.

Quan tornava a casa, després d'una bona xerrada amb el carreter Llanes, esmorzava (...) seguidament, hi havia la correspondència, les visites: de cartes, en venien de pertot arreu. De personalitats i de desconeguts, i mentre pogué no en volia deixar cap per contestar. Sobretot per als refugiats, realitzà innumbrables gestions, any rera any ... (...)

Després de dinar, la migdiada

Josep M. Corredor

(...) a continuació, venien dues hores de classe amb els alumnes durant les quals no deixava un moment el violoncel, etc. (...) Estava ben resignat a acabar d'aquesta manera, entre la solitud i la grandesa, si l'organització i les visites del Festival de Prada no haguessin capgirat totes les perspectives. D'això, però, fóra massa llarg ocupar-nos-en ara».

La gènesi d'un llibre com *Converses* ha estat possible únicament gràcies al coneixement dels ritmes interiors de la vida diària de Casals. Aturem-nos breument en les etapes d'aquest procés: després de la guerra, Casals és un personatge -no només una persona- molt conegut; la combinació d'un talent musical i d'una actitud de "gran resistent", considerada exemplar, convertiran aquest petit home en una figura que acabarà formant part de la llegenda.

Els seus primers passos en el món musical estan marcats per un seguit de circumstàncies imprevistes i pintoresques; no té res a veure amb l'infant acuradament educat en un ambient melòman, i que puja, paulatinament, els esglaons cap a la glòria. Tenint en compte la seva edat, 60 anys, hom podria creure que l'essencial de la seva vida es troba darrera seu, i que ara només s'ha de dedicar a recordar-ho. És fàcil d'imaginar l'interès que pot despertar una vida com la seva als historiadors del futur. Diverses vegades, i en presència de Corredor, hom proposa a Casals d'escriure les seves memòries, proposicions acompanyades sovint de contractes editorials prou llaminers. Però s'hi nega, perquè segons diu, no és un intel·lectual: és conscient que el seu poder d'expressió no passa pel llenguatge.

Si d'una banda rebutja les autobiografies, de l'altra considera amb desconfiança la hipòtesi de biografies, per por a les deformacions possibles a partir d'alguna de les seves actituds.

I és llavors quan, fruit de les converses informals que segueixen les

llargues sessions de correu, Corredor comença a rumiar la idea d'ajudar Casals a expressar els seus records i a concretar sobre el paper les declaracions del Mestre referents als diversos temes, cosa que Casals no faria mai. Primerament, doncs, es tracta d'un treball d'escriba, una abnegació que només es justifica pel reconeixement i l'admiració que Corredor professa a Casals. Empresa perillosa des del punt de vista literari, trencant deliberadament amb el pacte auto-

biogràfic, el llibre no tindrà mai coloració literària. Retreure (9) al text "l'absència de poesia" o "la pobresa de vocabulari" és un contrasentit, al meu parer. ¿Podria ésser d'una altra manera, si tenim en compte que el llibre ha estat pensat per ésser "dit", i gens per ésser "ben dit", i que tot el que podria perjudicar la transmissió exacta i depurada de l'emoció n'ha estat sistemàticament bandejat? (10).

Hom ha volgut veure en els passatges desbordants d'emoció del text una efusió de sentiments sublims o sublimats que l'estètica francesa del "moi haïssable" suporta malament. Però hem de pensar que aquest llibre ha estat sentit, viscut, escrit al marge de la dita estètica, perquè només l'expressió reiterada d'emocions for-

tes ha permès a aquesta gent, temptada quotidianament per la desesperació d'una situació bloquejada, *so-breviure*. La sensibilitat literària i política espanyoles són més condescendents que la francesa, en allò que pertany als sentiments i a les emocions íntimes; l'ombra del Quixot es perfila pertot arreu, i la retòrica romana, de la qual Espanya és la millor hereva, li dona suport verbal. Insuportable a les orelles de gust francès? Potser. En tot cas, en una època tan enterbolida, portadora de tantes penúries, el text recull la *realitat* d'una comunitat per a la qual la *personificació* de determinats ideals fou l'únic mitjà per sortir-se'n. És més fàcil aferrar-se a éssers de carn i ossos que a idees susceptibles de degenerar en monstres freds. Involuntàriament, Casals ha sigut encarnat per la necessitat que en tenia aquesta gent, actitud que pot irritar potser els caràcters més propensos a l'equilibri i a la mesura: però el que no hagi sentit mai, en circumstàncies difícils, la necessitat "d'admirar", que llenci la primera pedra ...

A més, cal subratllar les dificultats materials que han acompanyat la realització del llibre, teló de fons permanent.

Per reunir la informació dels moments de la vida de Casals que ignorava, de les opinions de la crítica, etc., Corredor havia de fer venir retalls de premsa, fotocòpies, ressenyes ... de qualsevol lloc del món. Considerant que guanyava el sou d'un simple "lecteur" de Lycée, unes tals despeses havien de representar un esforç material gens menyspreable. De ben segur que si Casals ho hagués sabut, hi hauria fet alguna cosa, però Corredor havia bandejat voluntàriament qualsevol al·lusió als problemes econòmics en la seva peculiar amistat amb el Mestre. Ho considerava una injúria a l'ètica que s'havia establert entre ells dos (11).

Després de tres anys de pacients reconstitucions, Corredor va poder ensenyar finalment un conjunt cohe-

*D'esquerra a dreta,
J. M. Corredor, Josep Queralt
(fundador de les edicions Proa),
Rosa Planella de Corredor,
Pau Casals, la vídua
de Puig i Ferrater i Martita Casals.*

rent a Casals, tant pel que fa als aspectes biogràfics com als problemes de judici i d'interpretació musicals (12): ja només calia la ratificació de Casals per acabar el llibre, segons la primera concepció: "Història de la meva vida", textos recollits per Josep M. Corredor.

Llavors, davant la sorpresa gairebé incrèdula de Corredor, Casals li "fa donació" (com diu Corredor) del llibre perquè l'en considera el veritable autor. Aquest cop de teatre fa que se'n canviï el títol original pel de: *Converses amb Pau Casals*, de Josep M. Corredor.

Es tanca una pàgina important; des d'ara, i malgrat la publicació d'altres biografies del Mestre, algunes molt riques i interessants, l'obra de Corredor esdevindrà el punt de referència obligat de la crítica i del públic assabentat, ja que es tracta de l'única biografia enterament acceptada i ratificada pel mateix Casals.

1966: Casals participa personalment per última vegada en el Festival de Prada; el clima del Carib, adient a la seva avançada edat, serà més fort que el ferotge desig de tornar cada any al seu Pirineu estimat.

Des de llavors, les "tournées" per la pau al món l'acapararan completament; Corredor continuarà ocupant-se regularment de tota la correspondència d'Europa, mentre que la Sra. Casals s'encarregarà de la resta. No obstant això, periòdicament, cada estiu, a la tornada de la seva estada a Zermatt, Casals i Corredor es trobaran a Ginebra, on aquest treballa de traductor a l'ONU.

Corredor escriu l'article següent a la bella i massa efimera revista *Connaissance du Roussillon* (1976), en el número *Homenatge a Pau Casals*:

«No oblidaré pas l'última entrevista amb ell a Ginebra, ara fa quatre anys. Em deia - i això havia esdevingut una de les seves idees obsessives - que li agradaria poder parlar als nens, als nens de tots els països, i demanar-los de saber emocionar-se i meravellar-se davant de les humils belleses de la vida ... Aquesta invo-

cació fervent, als llavis d'un home de noranta anys, ¿no és una mostra d'aferrament inamovible al "missatge immortal de l'esperança humana"?

Per tal motiu, poc temps després de la seva mort, em vaig atrevir a escriure a l'autor de *La Condició Humana*: Senyor Malraux, l'esperança, quin títol més bonic per la significació que revesteix la vida de Casals!».

1973: Casals, ranejant als cent anys, mor a Puerto Rico. Per a Catalunya, encara sota el jou de Franco (ningú pot saber que el termini és a prop), es tracta d'un dol nacional; per als exiliats espanyols repartits per tot el món, d'un dol personal. El desgast de l'exili -gairebé quaranta anys!- ha fet una tria irreversible: alguns, l'adaptació al país d'adopció costí el que costí; altres, el desarrelament per sempre.

La participació de Corredor a l'obra i el missatge de Casals tindrà encara unes últimes etapes: per exemple, pren la iniciativa d'escriure a Malraux per intentar organitzar un homenatge pòstum en el centenari del naixement del Mestre. La resposta de Malraux és molt favorable, però el projecte no es concretarà a causa

Josep M. Corredor

dels obstacles materials i perquè Casals ja no pot recompensar els esforços amb uns cops d'arquet. Un altre exemple és la seva activa participació en la fundació de la institució Fundació Pau Casals, que segons les disposicions testamentàries, ha de gestionar tant l'herència cultural com la material (reconversió en museu de la casa del Vendrell, responsabilitat d'organitzar concerts a l'auditori del Vendrell, etc.). La Fundació Pau Casals està presidida per l'abat de Montserrat i es compon de representants d'institucions catalanes i de personalitats nomenades pel mateix Casals, entre les quals, natu-

*Josep M. Corredor
amb l'abat Escarré
i la vídua Casals,
a l'abadia de Montserrat*

ralment, hi havia Josep M. Corredor.

El consell es va constituir oficialment el dia 23 de març de 1974, a l'abadia de Montserrat. Corredor participà activament, fins a la seva mort, a les reunions, iniciatives i conferències al Vendrell, i va fer donació al Museu de totes les cartes de personalitats de primer ordre que havia interpellat vint anys abans per a la

realització del llibre *Converses*.

En conèixer el seu traspàs, la Fundació Pau Casals adreçà el següent missatge a la vídua:

«La comissió executiva d'aquesta Fundació va acordar fer-vos arribar el testimoni del més sentit condol per la mort del vostre espòs, que tan encertadament havia col·laborat en les nostres tasques i en tot el que representava un tribut a la memòria de Pau Casals».

Maria Rosa Corredor
és filla de Josep M. Corredor,
catedràtica de Literatura Francesca
a la Universitat de Montpeller.

(1) Vegeu les memòries de P. Bosch-Gimpera, antic rector de la Universitat Autònoma de Barcelona, membre del Govern republicà.

(2) Cèlebre fórmula de l'escriptor J. Carner.

(3) Aquesta correspondència pertany actualment a la vídua de Corredor, que l'ha cedida al Museu Casals de Prada.

(4) Edicions Albin Michel, 1954. Se'n publicaran 12 traduccions, en 12 països diferents.

(5) Ell declara al seu amic el doctor René Puij: "Tomo cobert de glòria i ple de desesperació"

(6) Jean Sarrailh havia escrit el pròleg de la tesi de Josep M. Corredor, uns anys abans; tesi redactada en francès i dedicada al poeta català Joan Maragall.

(7) 10 d'octubre de 1956, dimecres al vespre, Gran Amfiteatre de la Sorbona. "Associació dels Concerts Lamoureux: Homenatge a Pau Casals en el seu 80è aniversari, i en record dels seus inicis als Concerts Lamoureux (1899), sota la presidència del senyor Jacques

Bordeneuve, Secretari d'Estat per a les Arts i les Lletres.

(8) Retrets que el senyor J.J. Labie fa constar en el pròleg de la reedició del llibre a la col·lecció "Pluriel". Ben segur, Labie gaudeix de la llibertat i de la responsabilitat de les seves opinions.

(9) Els familiars de Corredor es recorden encara de les angoixes que tenia per trobar el to més simple, la fórmula més discreta que lliqués millor amb les confidències de Casals, mentre nerviosament es passejava amunt i avall del passadís.

(10) La inesperada venda del llibre editat per Albin Michel (després de la negativa de Gallimard, malgrat la intervenció directa d'Albert Camus), i l'èxit de les traduccions comportaran uns guanys considerables a Corredor, guanys, emperò, que en aquell moment eren impensables.

(11) Els aspectes tècnics de la interpretació no poden tenir cabuda en un llibre com aquest, David Blum Casals i l'Art de la interpretació.